

Gildebrief

Ambacht van molenaar
staat op de Nationale Inventaris
Immaterieel Cultureel Erfgoed Nederland

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

37e jaargang no. 3 september 2018

COLOFON

Gildebrief

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars (GVM) en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 2.500 stuks in de maanden maart, juni, september en december.

Alle leden van de vereniging hebben het recht in de Gildebrief artikelen te plaatsen, hun mening te uiten en kanttekeningen bij het beleid van de vereniging te plaatsen.

Het hoofdbestuur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars is niet verantwoordelijk voor deze uitingen en kan hierop niet worden aangesproken.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van artikelen berust bij de auteur.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor het geheel als blad.

Abonnement niet leden

Niet leden van het Gilde kunnen zich abonneren op de Gildebrief door donateur van het Gilde te worden voor het minimale bedrag van 15 Euro.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen die gelieerd zijn aan 'de molenwereld' bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Informatie is verkrijgbaar bij de boekhouder (zie hieronder).

Bestuur van Het GVM

Voorzitter
Erik Kopp
voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl

Secretaris + communicatie
Tom Kreuning
Molenkade 8, 1829 HZ Oudorp (NH) 06 - 4308 5173
secretaris@vrijwilligemolenaars.nl

Penningmeester
Geert Jonker
penningmeester@vrijwilligemolenaars.nl

Afdelingscoördinator
Leen Lagerwerf
afdelingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Ledenadministratie

Willem Boender
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl

Vertrouwenspersonen

Ada Meurs
Van Middachtenmarke 33, 8016 GC Zwolle 06 - 1676 6741
Hub van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9, 5018 EA Tilburg 013 - 536 2100

Verzekering en boekhouding

Jan Wieffer
boekhouding@vrijwilligemolenaars.nl

Website

Kees Kammeraat (waarnemend beheerder)

Examencoördinator

Wilma Dondergoor
examencoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Bliksemafleidercontrole

Andre Canrinus
bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl

Gildeverzendingen

Hub van Erve
verzendingen@vrijwilligemolenaars.nl

Steunpunt molenbiotoop

Jorinde Pijnaken-Vroeijenstijn (De Hollandsche Molen)
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam 020 - 623 8703
DHM@molens.nl

Rekeningnummers

IBAN NL40 TRIO 0198 54 28 95 (algemeen)
IBAN NL26 TRIO 0198 55 85 70 (Gildeverzendingen)
BIC TRIONL2U

Kon. Bibliotheek: ISSN 1381-9151

AVG: de nieuwe privacywet en het Gilde

4

De Prinsenmolen: het rendement van een scheprad

10

Interview met Hans Petit

14

Zware, zomerse donderbuien

18

In dit nummer:

september 2018

AVG: de nieuwe privacywet en het Gilde	4
Overzicht geslaagden	5
Verslag Opleidingsraad	6
Motorvereniging MoMo's	9
De Prinsenmolen: het rendement van een scheprad	10
Bonte knaagkever knaagt aan de Oostendorper Watermolen	12
Donkere Dekkers	13
Interview met Hans Petit	14
Zware, zomerse donderbuien	18
Vakantie-molenfoto's uit Ierland	20
Vakantiefoto's uit Engeland	21
Molens in Italië	22
Sunvära kvarn (Zweden)	26
Mijn 'vakantie'-verhaal	28
Schijpmolen in Oostenrijk	30
Word Molenaar!	31

Redactie Gildebrief

Hoofredactie: Bas de Deugd
Namens bestuur: Tom Kreuning
Redactieadres: Dirk Karsstraat 47, 4143 AX Leerdam
Tel: 0345 - 630112
redactie@vrijwilligemolenaars.nl
Eindredactie: Mark Dwaarswaard
Tekstredactie: Barend Zinkweg

Vormgeving

Studio De Bunschoter

Druk

Drukkerij de Bunschoter, www.debunschoter.nl

Kopij en mededelingen

De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst en beoordeelt deze op plaatsbaarheid in haar geheel, gedeeltelijk of in gewijzigde vorm, zulks in overleg met de auteur.

Kopij voor het **decembernummer** van 2018 moet in het bezit zijn van de redactie **voor 1 november 2018**. Voor een latere aanlevering dient men te overleggen met de redactie.

Teksten (al dan niet met foto's) kunnen worden aangeleverd per email. Bij voorkeur in Word op emailadres redactie@vrijwilligemolenaars.nl.

Neem voor het meezenden van foto's even contact op met de eindredacteur.

Wijziging persoonsgegevens

Voor het wijzigen van persoonsgegevens, bijvoorbeeld bij verhuizing, ga je naar de website www.vrijwilligemolenaars.nl vervolgens log je in met je lidnummer en je postcode (je lidnummer vind je op het adreswikkelt van deze Gildebrief). Ga dan naar "Mijn gegevens" en vul de nieuwe gegevens in. Hier kan je ook aangeven of je wel/niet de Gildebrief als papieren versie wilt ontvangen.

Nummer 3

Beste lezer,

Tijdens het breken van het hitterecord de afgelopen maanden is het werk aan de Gildebrieff gewoon doorgegaan. Onder het vallen van de hekwiggen stroomde onze mailbox vol met jullie bijdragen. Zweetdruppels wiste de letters van onze schermen maar het is weer gelukt. De Gildebrieff van september 2018 is klaar om gelezen te worden.

De oproep voor vakantie verhalen en foto's heeft zijn vruchten afgeworpen. In dit nummer staan verhalen uit Italië, Ierland, Zweden en meer. Onze status van immaterieel erfgoed is al gewoontjes aan het worden, maar is ook voor velen nog steeds onduidelijk. De term 'ambacht' is niet of wel passend, wel of niet op sterven na dood. Rond het verschijnen van deze Gildebrieff is er een overleg over de afspraken die gemaakt zijn over wat we gaan doen om er voor te zorgen, dat wij in de toe-

komst genoeg mensen opleiden tot molenaar en dat de molenaar met zijn molen de juiste aandacht krijgt. In het decembernummer zal ik proberen verslag te doen van dit overleg.

Op dit moment wordt de Gildebrieff gemaakt door drie vrijwilligers en de drukker. Dit gaat goed en met jullie inzendingen eigenlijk steeds beter, maar ik ben op zoek naar

versterking. Als één van ons er namelijk mee stopt dan gaat het voor de anderen op werk lijken en dat is niet de bedoeling. Lijkt het je leuk om mee te werken aan de Gildebrieff? Dan graag aanmelden bij ondergetekende.

Veel leesplezier, Bas de Deugd

KAM, september 2018

De werkgroep Veiligheid heeft in juni twee duidelijke opdrachten namens de vier voorzitters van respectievelijk DHM, GFM, AKG en het GVM afgerond. Het betreft het incidenten-actieplan: molenaars en moleneigenaren kunnen daarin lezen hoe te handelen na een (bijna-)ongeval in of bij de molen. Daarnaast heeft de werkgroep richtlijnen voor bezoekers opgesteld en doet de werkgroep aanbevelingen voor molenaars en andere vrijwilligers op de molen hoe ze kunnen omgaan met bezoekers. Toegevoegd is een blad met veelzeggende en handige afbeeldingen. Eerder hadden de veiligheidscoaches en de leden van de Opleidingsraad commentaar gegeven op de ontwerpen en dat is meegenomen in het eindresultaat. Via een link op onze website kunt u die documenten inzien: <https://www.molens.nl/toolkit-veiligheid/>.

De Koninklijke Nederlandse Munt wil ons Nederlands immaterieel erfgoed 'eren'. De komende jaren zal ze bijzondere penningen uitgeven die kenmerkend zijn voor een bepaalde vorm van dit erfgoed. Doordat het

ambacht van molenaar als eerste Nederlandse traditie geplaatst is op UNESCO's Representatieve Lijst ter Bescherming van Immaterieel Erfgoed van de Mensheid is de eerste penning in dit kader uitgegeven aan de molenwereld. Ik was gevraagd deze penning – mede namens de andere molenorganisaties – in ontvangst te nemen. De afbeelding op de penning weerspiegelt het ambacht en laat drie molenaars zien die aan het werk zijn op de molen. De penning is te koop bij de Koninklijke Nederlandse Munt.

Midden juli kreeg ik in mijn rol als veiligheidscoördinator een incidentmelding die me trof. De molenaar meldde dat door het langdurige, droge en warme weer een aantal zeer belangrijke wiggen los waren geraakt in de askop en bij het bovenwiel, het spoorwiel en de rondsels. Eén wig was er – ondanks een woutermannetje – zelfs uitgevallen. Onder u zullen er velen zijn die dit verschijnsel bekend voorkomt en dus alles binnen en buiten de molen al heb-

ben nagelopen en hersteld. Toch vond ik de melding belangrijk genoeg om in de KAM op te nemen.

Ten slotte volgen een paar cijfers voor 2018 (stand 30 juli). Dit jaar zijn al 44 leerlingmolenaars geslaagd voor het getuigschrift wind- of watermolenaar. Ik ben daar blij mee. Verder zijn er 72 nieuwe leerlingmolenaars begonnen. Ik wens jullie succes en plezier. Ook zijn 38 leerling-windmolenaars voortijdig gestopt met de opleiding. Dat is natuurlijk jammer.

Erik Kopp, voorzitter

AVG: de nieuwe privacywet en het Gilde

De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) is de nieuwe privacy-wetgeving. In 2016 is deze in werking getreden en met ingang van 25 mei 2018 daadwerkelijk in Nederland van kracht geworden.

DOOR: LEEN LAGERWERF, afdelingscoördinator

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars moet hieraan ook voldoen. Hiervoor is een werkgroep samengesteld en deze wordt ondersteund door de Stichting 'AVG voor Verenigingen'. Samen met deze stichting is een stappenplan doorlopen om alles goed uit te zoeken, te regelen en vast te leggen. Wat het Gilde voor de AVG moet regelen, is onder te brengen in vier hoofdgebieden.

1 Wettelijk:

- een officieel privacybeleid (zichtbaar op de website van het GVM)
- geheimhoudingsverklaringen voor (afdelings-)bestuurders en ondersteunende medewerkers
- schriftelijke verklaringen met toestemming van ouders/verzorgers voor het gebruik van persoonsgegevens van minderjarigen
- verwerkingscontracten met derden (internetaanbieder Websolve B.V., drukkerij de Bunschoter, De Hollandsche Molen en Het Groninger Landschap)

2 ICT:

- bijgewerkte computerprogramma's en antivirusprogramma's
- (veilige) reserve-kopie om de persoonsgegevens te beschermen tegen

verlies, diefstal, gijzeling of chantage

- gebruik van een Europees computernetwerk voor de opslag van gegevens

3 Organisatie en werkwijze:

- vastleggen hoe persoonsgegevens verwerkt worden
- vastleggen wie de persoonsgegevens mag verwerken en welke persoonsgegevens
- wat te doen bij verlies van gegevens (bijvoorbeeld het verlies van een usb-stick met persoonsgegevens)

4 – Informeren en opleiden:

- wat mogen leden, bestuurders en functionarissen wel en wat niet
- wie is of wordt hier verantwoordelijk voor

Op dit moment zijn er van de hierboven genoemde stappen een aantal gereed, een aantal is in bewerking en ook zijn er nog enkele die nog geheel moeten worden ingevuld. Zijn we klaar als alle stappen zijn doorlopen en alles op orde is? Ja, in theorie voldoet het GVM dan aan de wet, maar in de praktijk zal nog wel wat bijgeschaafd moeten worden. Als GVM willen we – net als in het verleden – ook in de toekomst zorgvuldig met persoonlijke gegevens om blijven gaan.

Overzicht geslaagden

In het voorjaar van 2018 heeft de examencommissie van De Hollandsche Molen weer het examen voor het Getuigschrift Vrijwillige Molenaar afgenomen.

Het resultaat van de voorjaarsexamens 2018 is als volgt:

- aangemeld zijn 47 kandidaten windmolen (5 herexamen) en 2 watermolen
 - 1 kandidaat windmolen (herexamen) heeft zich teruggetrokken
 - 2 kandidaten windmolen zijn afgewezen
 - 44 kandidaten windmolen (4 herexamen) en 2 kandidaten watermolen zijn geslaagd.
- Het slagingspercentage is 95,8 %.

Dinsdag 3 april 2018, De Groenendijkse Molen, Hazerswoude-Rijndijk

De heer R. van Vuuren
De heer A.J.C. de Koning
De heer B.J. Oterdoom
De heer J. Faddegon

Dinsdag 10 april 2018, De Oude Knecht, Akersloot

De heer F.P. Bilsen
De heer H. Bakker
De heer G.C. Mooij

Woensdag 11 april 2018 Leemansmolen, Vriezenveen

De heer J. Kooiker
De heer D.M. Berghuis
De heer J.W. Buitenhuis

Woensdag 18 april 2018, d'Olde Zwarver, Kampen

De heer P.B. Westerink
Mevrouw T.J. Kombrink
De heer B.J. Woertink

Dinsdag 24 april 2018, De Eendracht, Gieterveen

De heer H.B. van der Veen
De heer K.M. van Ittersum
De heer A.J. Middel

Dinsdag 24 april 2018, De Prins van Oranje, Bredevoort

De heer J.W.F. Scholten
De heer R.A. te Selle
De heer M.J.A. van der Kemp

Woensdag 25 april 2018, Fraeylemamolen, Slochteren

De heer V. Mathlener
De heer T.J. van Riemsdijk
De heer H. Poppen
De heer D. Zeeman

Dinsdag 1 mei 2018, Poldermolen Waardenburg, Waardenburg

De heer A.M. de Bruin
Mevrouw E. Smit
De heer J.H.W. van Raalte

Donderdag 3 mei 2018, Kockengense Molen, Kockengen

De heer H.J. Bakker
De heer R.J. Janse
Mevrouw S.R. Brakenhoff

Dinsdag 8 mei 2018, Herinckhave, Fleringen

De heer A.D. Hiddink
De heer R.J. Mekkelholt

Woensdag 16 mei 2018, De Neije Kreiter, Volkel

De heer A.J.H.M. Voet
De heer L.J. Curvers
De heer A.J.L.M. van Lamoen

Vrijdag 18 mei 2018, De Koutermolen, Hoedekenskerke

De heer L.L. Reijnierse
De heer H.A.B. Nas
De heer J.J.W. de Jonge

Dinsdag 22 mei 2018 Wilpermolen, Posterak

De heer F.S. Jares
De heer B.S. Zonneveld
De heer J. de Nooijer

Woensdag 23 mei 2018, De Hoop, Garderen

De heer P. Brons
De heer H. Veenstra
De heer J.W. Flier

Woensdag 30 mei 2018, De Vink, Herveld

De heer H. Willemsen
De heer J.A.H. Geutjes
De heer B. Hogendoorn

De Hollandsche Molen

Verslag Opleidingsraad

19 mei 2018

Locatie: Restaurant LaPlace in De Meern (A12)

Aanwezig: Vertegenwoordigers van het Bestuur en de Afdelingen Groningen, Overijssel, Gelderland, Utrecht-'t Gooi, Noord-Holland, Zuid-Holland en Limburg

Afwezig: Afdelingen Drenthe en Zeeland, Friesland en Noord-Brabant

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet eenieder welkom.

De agenda voor de vergadering wordt zonder wijzigingen goedgekeurd.

2. Verslag vorige vergadering

Het verslag van de vorige vergadering d.d. 11 november 2017 wordt goedgekeurd.

3. Bestuursmededelingen

a. Aanvangsleeftijd opleiding van 16 naar 14 jaar

In de vorige opleidingsraad is besloten dat de leeftijdsgrens om te starten met de opleiding op 16 jaar zou blijven. In de Algemene Ledenvergadering is dit onderwerp ingebracht door één van de leden en tijdens de ALV is, na een stevige discussie, middels stemming besloten de leeftijdsgrens te verlagen naar 14 jaar. Er wordt een commissie samengesteld om een voorstel voor aanpassing van de betreffende regelgeving binnen het Gilde te maken. Dit voorstel zal behandeld worden in de Opleidingsraadvergadering in het najaar van 2018 en tijdens de Algemene Leden Vergadering in 2019.

Aan de hand van het gelopen traject, wordt de vraag gesteld wat nu de status van de Opleidingsraad is?

b. Vertaling basisopleiding

Voor het vertalen van de basisopleiding in het Engels en het Duits wordt de financiering gezocht buiten het Gilde. Er wordt aangeklopt bij de overheid (Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland) en de klanten zullen moeten betalen. Inmiddels zijn er ook verzoeken uit Frankrijk en Zwitserland en dan met name voor watermolens.

c. Examen Aanmeld Formulier (EAF)

Er is een nieuw EAF, versiedatum november 2017, met de volgende wijzigingen t.o.v. het oude:

- er is een aanpassing m.b.t. de eisen voor de watermolenaar
- er is een toegevoegde eis valbeveiliging voor de windmolenaar
- de NAW gegevens van de instructeur moeten worden ingevuld

Speciale aandacht moet er zijn voor het invullen van de

beschikbaarheid van de kandidaat. Dit moet door hem/haar te zijn ondertekend/geparafeerd.

d. Promotiefilm en standaardpresentatie

Als promotiefilm is voorlopig de UNESCO film te gebruiken.

Een standaardpresentatie is er nog niet.

e. Blijk van waardering

Na het artikel in de Gildebrieff zijn er slechts 3 reacties geweest.

f. Verdieping lesmateriaal

In het kader van het borgen van het ambacht van molenaar is het gewenst de functiegerichte kennis en vaardigheden goed vast te leggen. Het Ambachtelijk Korenmolenaars Gilde doet of gaat dit doen voor de korenmolenaar. Voor andere functionaliteiten is veel literatuur aanwezig. Er dient nu eerst geïnventariseerd te worden wat er is.

4. Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)

De AVG is de nieuwe privacy wetgeving en vervangt per 25 mei 2018 de Wet Bescherming Persoonsgegevens. Er wordt uitleg gegeven, welke maatregelen het Gilde op dit moment voorbereidt en doorvoert om als vereniging aan de nieuwe wet te voldoen.

Bestuurders en ondersteunende functionarissen zullen apart worden voorgelicht over hun specifieke verantwoordelijkheden.

Er wordt gevraagd aan de afdelingen of er organisaties zijn waar de afdelingen persoonsgegevens aan verstrekken. Zo ja, dan moet dit zo spoedig mogelijk doorgegeven worden aan Willem Boender van de ledenadministratie.

5. Opvolger Websolve webhosting

De licentieovereenkomst met Websolve eindigt maart 2019. Er wordt naarstig gezocht naar een opvolger. Voor de jaarlijkse exploitatie kosten ligt de grens op circa 2000 euro. Verder een eenmalige investering van circa 2000 euro, voor het opstarten.

6. De 5 minuten van...

De afdeling Groningen is bezig een eigen promotiefilmpje te maken om nieuwe leerlingen te werven.

De examencommissie meldt dat de voorjaarsexamens in volle gang zijn. Er zijn 48 kandidaten. De kwaliteit van de te examineren watermolenaars is voor verbetering vatbaar.

De afdeling Limburg meldt dat het aantal aanmeldingen van leerlingen afneemt. Ze gaan lokaal reclame maken om nieuwe leerlingen te werven. De molenaar die in oktober 2016 een ongeval heeft gehad is wederom actief.

De afdeling Gelderland heeft tijdens een excursie bijzondere molens

bezoekt. De instructeurs en stagemolenaars worden bijgeschoold t.a.v. ehbo en valbeveiliging. Een uitbreiding van het aantal afdelingsexaminatoren is nodig.

In Utrecht worden de afdelingsavonden goed bezocht. Er wordt een controlerende gehouden door de veiligheidscoördinator. De afgebrande molen Buitenweg is inmiddels hersteld en weer in gebruik. Onder de nieuwe leden zijn relatief veel vrouwen.

In Noord-Holland wordt de aandacht voor veiligheid geïntensiveerd. Er zijn veel aanmeldingen van nieuwe leden.

In Noord-Brabant worden op 7 juni de molenaars ontvangen door de Commissaris der Koning van Noord-Brabant. Dit in het kader van de plaatsing van het ambacht molenaar op de UNESCO lijst van Immaterieel Cultureel Erfgoed.

7. Veiligheid

a. Recente incidenten

Recent hebben zich de afgelopen maanden vier incidenten voorgedaan. Een molenaar zakt door de heklatten, er valt ijs (in april!) uit de askop op een molenaar in opleiding (MIO), een luik valt vanaf de kap net naast bezoekers op de stelling en een MIO verliest een ringvinger bij het met de hand vullen van het kropgat.

b. Ongevallen actieplan

Het stroomschema is recent bij een incident uitgevoerd en is goed werkbaar. Het actieplan komt op de website van vereniging De Hollandsche Molen en op onze website komt een koppeling met een link. Het actieplan is een handvat. Ieder incident vraagt om een aangepaste aanpak.

c. Bezoekersprotocol en instructies molenaar.

Ook deze zullen op de website worden geplaatst.

Beiden zijn een handvat voor de eigen molen/situatie.

d. Aanwijzingen voor de afscherming van het gevlucht

Dit is in ontwikkeling en is eveneens een handvat voor de eigen molen/situatie. De voorzitter wil graag foto's opgestuurd krijgen van mogelijkheden.

e. Nieuwe opdrachten werkgroep veiligheid

Nieuwe opdrachten zijn de evaluatie van de introductie en het gebruik van de valbeveiliging en de hercertificering van de Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E).

8. Rondvraag

Wat is de status van de Opleiding Watermolenaar van Jan den Besten? (Dit wordt nagevraagd bij de secretaris).

Er worden complimenten gegeven t.a.v. de Gildebrief.

De presentaties van Kees Vanger worden op USBcard verstrekt aan nieuwe leerlingen. Instructeurs kunnen deze krijgen via Hub van Erve. Is een VOG (Verklaring Omtrent Gedrag) gewenst voor bestuurders en/of instructeurs? De huidige situatie wordt gehandhaafd.

In hoeverre worden de lesbrieven/casussen gebruikt? Deze blijven vooralsnog in hardkopie verstrekt worden.

Is het onderwerp molenbiotoop een exameneis? Hub van Erve zoekt dit uit.

Wie bepaalt om landelijk molens in de vreugd of in de rouw te zetten? In de vreugd of in de rouw zetten is een lokaal/regionaal gebruik. Landelijk kan dit alleen maar een verzoek zijn.

Hub van Erve stopt dit jaar met zijn functie Gildeverzendingen. Er wordt dus een opvolger gezocht!

De volgende Opleidingsraadvergadering is op zaterdag 10 november 2018 in Laplace de Meern.

Molinologie 49

TIMS NL/VL, vereniging voor molenkunde in het Nederlandse taalgebied, heeft een nieuw nummer van haar verenigingsblad Molinologie uitgebracht.

Jur Kingma beschrijft in zijn artikel Van Zaanse windolliemolens naar multinationals de opkomst

en werking van de oliemolens in de Zaanstreek en hoe die geleid hebben tot nu nog bestaande industrieën.

In het artikel Molens in de Midlands, Engeland behandelt Wil van Berge-Henegouwen uitvoerig de bezochte molens tijdens de achtdaagse excursie van TIMS in september 2017. Centraal thema daarin was de opkomst van de industriële revolutie in Engeland en de rol die molens daarin speelden. We hebben het dan vooral over het gebruik van waterkracht voor het spinnen en weven van wol en katoen, het smeden en slijpen, het malen van koeienbotten voor de porseleinindustrie en natuurlijk ook van meel voor mens en dier.

Dit nummer wordt afgesloten met een kort artikel van Erik Stoop

bij het overlijden van Jan den Besten, het juryrapport voor de I.J. de Kramerprijs met een bespreking van de ingestuurde boeken (gewonnen door Herman Kaptein met Nijverheid op windkracht) en een Puzzelstukje.

Molinologie 49 telt 40 bladzijden plus omslag, geheel in kleur op A4-formaat met in totaal 70 afbeeldingen.

Belangstellenden kunnen een exemplaar bestellen door het overmaken van € 9,00 naar rekeningnummer NL96 INGB 006 104927 van TIMS-Nederland en Vlaanderen onder vermelding van naam, adres en MOL49.

Barend Zinkweg

In memoriam Jacob Rouwenhorst (14 november 1960 – 28 mei 2018)

Zaterdagmiddag tegen één uur, het is stil in de molen. De deur gaat open, klompen klossen op de klinkers en de trap naar de stelling. Jaap heeft dienst. Hij klimt verder naar de boven. Hij doet het gebruikelijke rondje door de kap. Dan gaat het terug naar de stelling. Wat voor wind hebben we vandaag. Gerammel van de veiligheidsketting aan de wiek, er moet gekruid worden. De tweede molenaar is inmiddels ook op de stelling. Samen kruien ze de molen op

de wind. Zeilen erop en er kan gedraaid worden. Dat is in één klap verleden tijd. In 2007 werd bij molen De Fortuin in Hattem om vrijwilligers gevraagd. Jaap heeft zich toen aangemeld. Al snel bleek zijn grote passie voor het mooie ambacht van molenaar. In een vlot tempo doorliep hij de opleiding. Een paar jaar later slaagde hij ook als korenmolenaar en trad hij toe tot het Ambachtelijk Korenmolenaars Gilde. De molen zoveel mogelijk laten draaien en veel produceren voor de eigen winkel en het Nederlands Bakkerijmuseum in Hattem waren zijn lust en zijn leven.

Naast de zaterdagmiddagen was Jaap ook vaak op andere momenten in de molen te vinden. Hij was eerst verantwoordelijk voor het onderhoud. Iedere maand is er op De Fortuin een onderhoudsmorgen. Jaap maakte daarvoor een takenlijst, zodat eenieder wist wat er op zo'n morgen te doen stond. Als vakkundig timmerman draaide hij zijn hand niet om voor de wat

meer ingewikkelde klussen. Onder zijn leiding zijn vorig jaar nog de kuipneuten vervangen. Bij het ontwerpen en bouwen van de nieuwe molenwinkel heeft Jaap ook een grote rol gespeeld. Bij het herstellen van de westelijke steen (in het kader van zijn opleiding tot korenmolenaar) kwam zijn technisch inzicht goed van pas: de steen maalt als nooit tevoren. Tot zijn grote ergernis lag er in het molenerf een oude pelsteen. Zijn gedrevenheid heeft er mede toe bijgedragen, dat deze steen nu in het tuintje bij de molen staat als aandenken aan het jubileumjaar 2016.

Als gevolg van een slopende ziekte is Jaap op 28 mei 2018 overleden. Zijn vakkundigheid, passie en doorzettingsvermogen zullen gemist worden.

Namens de familie en de vrijwilligers van molen De Fortuin in Hattem

Hans de Weerd en Matthieu Stroobach

Molenaar Bas Quist gedecoreerd

Op 26 april 2018 ontving molenaar Bas Quist in het Gemeentehuis in Heinkenszand een Koninklijke Onderscheiding uit handen van burgemeester Dijksterhuis van de Gemeente Borssele. Met een list was hij naar het Gemeentekantoor gelokt, zogenaamd omdat een kennis zou worden gedecoreerd. Vervolgens trof hij zichzelf plotseling in het brandpunt van de belangstelling.

Naast de vele activiteiten die hij ontplooipte voor de samenleving is Bas ook sterk betrokken geweest bij de oprichting van Stichting Molen De Vijf Gebroeders in Heinkenszand en vervolgens bij de zeer ingrijpende restauratie van de molen. Aanvankelijk had hij niet direct een speciale binding met molens, maar wel met monumenten in het algemeen. Molen De Vijf Gebroeders stond er al lange tijd vervallen bij. Toen de toestand van de molen nog verder dreigde te verslechteren,

besloot hij om mee te gaan helpen bij het weer in oude luister herstellen van deze bijzondere markante stellingmolen. Hij nam de begeleiding van de uitvoering van de restauratie op zich, inbreng van een architect vond hij maar weggegooid geld. Vele problemen moesten worden opgelost, maar uiteindelijk was daar het schitterende eindresultaat: een volledig ingerichte en werkende korenmolen. Inmiddels bekwaamde hij zich ook in het molenaarsvak, want hij was van mening dat dat nodig was om tot de beste resultaten te kunnen komen. Vandaag de dag is de molen weer regelmatig in bedrijf en het centrum van velerlei activiteiten geworden. Ook worden er aankomende molenaars opgeleid, een noodzaak om ook in de toekomst voldoende ter zake kundige molenaars beschikbaar te hebben.

In januari van dit jaar onderging Bas een hartoperatie, waarvan hij momenteel her-

stellende is in een revalidatietraject. En dus is hij, trouw aan zijn aard, vol goede moed op weg naar de toekomst. Wij wensen hem geluk met deze onderscheiding, het is zeker meer dan verdiend.

Ad Oele, secretaris van de afdeling Zeeland

Motorvereniging MoMo's

Motorvereniging (M.V.) MoMo's is een informele vereniging voor en door motorrijdende molenaars. Om je aan te melden hoeft je alleen maar (leerling-)molenaar te zijn en in het bezit van een motor. Uiteraard mag je zoveel introducees meenemen als op je motor of in je zijspan passen.

DOOR: NATASJA VAN OTTERLOO

M.V. MoMo's is ontstaan na de conclusie, dat er best wel veel mensen zijn die behalve molenaar ook motorrijden als hobby hebben. Wat spoorwerk of er een motorvereniging of club is van motorrijdende molenaars leidde onder andere naar deze link: <https://molen.startpagina.nl/forum/topic/1088574/momos-gezocht/>. Er zijn dus al wat pogingen geweest deze vereniging op te richten maar helaas zonder succes.

Deze poging is sowieso gelukt, want in de eerste week hebben al zes MoMo's zich aangemeld. De tochten gaan er ook komen en zul-

len starten vanaf september. Voor de echte "die-hards" is er in elk seizoen een molentocht en de "mooi-weer-rijders" kunnen zich aansluiten in het voorjaar of wanneer ze maar willen en een winterstop houden wanneer ze willen.

De naam MoMo's is bij eerdere pogingen al geopperd en blijft in ere voor de pogingen die er al gedaan zijn. Uiteraard hopen we, dat we veel meer MoMo's mogen verwelkomen in de komende tijd.

Voor een actueel overzicht van de tot nu toe al geplande tochten bekijk je de MoMo-activiteiten-agenda op: <http://www.molenaarsvandewilpermolen.nl/440280911>.

Waarom zou je MoMo willen worden?

Eens kijken of we je een reden kunnen geven:

- Als MoMo mag je deelnemen aan molentochten op de motor die georganiseerd gaan worden.
- Als MoMo mag je zelf molentochten op de motor organiseren en deze zullen op de site vermeld worden.
- Je kan gratis een MoMo worden: het kost niets en als er al kosten gemaakt gaan worden, delen we die gewoon ter plekke met de deelnemende MoMo's (dit zal altijd bij voorbaat bekend zijn).
- Als er behoefte is aan MoMo-artikelen (zoals bikervesten, bandana's, petten, pennen, badges enzovoorts) wordt er bekeken of dat mogelijk is. Op dit moment ben ik bezig een logo te ontwerpen en uit te zoeken wat mogelijk is. Uiteraard mag je hier als MoMo over meedenken en meebeslissen.
- M.V. MoMo's is dus zonder verplichtingen zoals collectes, verplichte deelname aan tochten en vergaderingen, contributies, enzovoorts.

Stuur een mailtje naar nvotterloo@gmail.com als je

- door bovenstaande een MoMo wil worden
- op de hoogte gebracht willen worden van de molentochten die we gaan organiseren
- motormolentochten wil aanmelden voor op de site.

De Prinsenmolen: het rendement van een scheprad

Een poldermolen kan met gemak 100 enden of meer lopen. Toch is harder niet altijd beter. De wateropbrengst neemt toe met het aantal omwentelingen van de wateras. Naarmate de snelheid toeneemt, daalt echter het rendement door 'lekverliezen', wervelingen, kolkingen, enzovoorts. Het aantal omwentelingen neemt wel toe, maar hun doeltreffendheid neemt af. Op een bepaald moment slaat men per omwenteling niet méér water uit, maar juist minder.

DOOR: KAREL OUENDAG

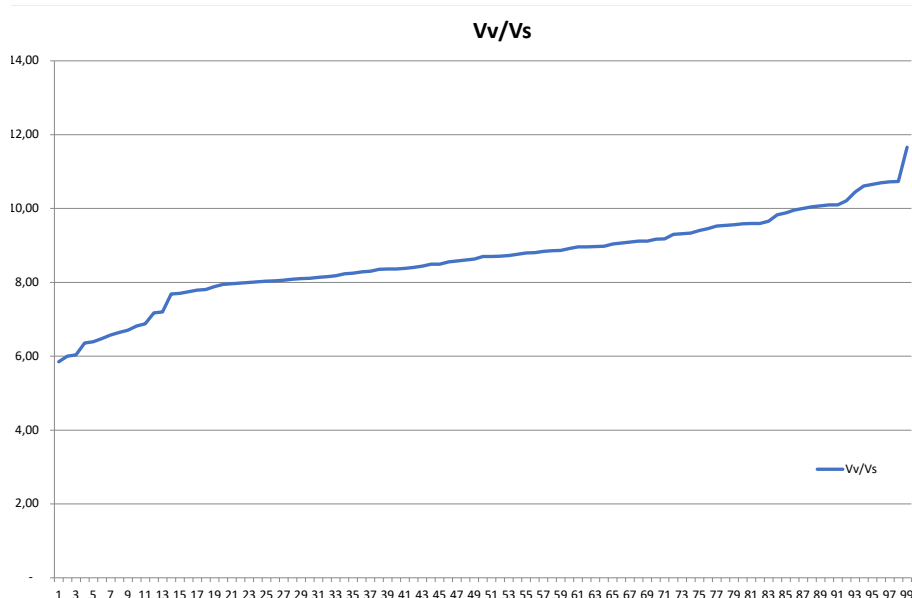
Dit is mooi beschreven in het *Prinsenmolenboek*, een onderzoek naar het vermogen van windmolens door de Prinsenmolencommissie. In 1937 werden metingen gedaan onder andere aan de Prinsenmolen in Rotterdam-Hillegersberg. Deze molen bereikte z'n hoogste rendement bij 75 enden. De omtreksnelheid van het scheprad is dan 160 meter per minuut (zoals ze toen maten) of 2,67 meter per seconde. De omtreksnelheid van het gevlucht is dan 27,50 meter per seconde (99 km/u). De meetresultaten zijn samengevat in figuur 1.

Voor de berekening van het aantal enden moet men weten dat "het aantal enden, door de wieken doorlopen per omwenteling van het scheprad" 9,88 bedroeg.

Van recentere datum zijn de metingen aan de ondermolen van Aarlanderveen. In 1979 is daar vastgesteld dat de maximale opbrengst wordt bereikt bij 90 enden (bron: molenaar Johan Slingerland). De omtreksnelheid van het scheprad is dan 3,37 m/sec. De omtreksnelheid van het gevlucht is dan 33,33 m/sec (120 km/u).

Omtreksnelheid scheprad (m/min)	Omwentelingen scheprad (1)	Rendement (2)	Omwentelingen effectief (1) maal (2)
85	4,17	70%	2,92
100	4,90	68%	3,33
140	6,87	63%	4,33
150	7,36	60%	4,41
160	7,85	59%	4,63
180	8,83	52%	4,59

Figuur 1: Rendementsmetingen aan de Prinsenmolen

Figuur 2: Omtreksnelheid gevluht (Vv) gedeeld door omtreksnelheid scheprad (Vs)

Een aantal dingen is dan meteen duidelijk:

1. Men kan niet stellen "een poldermolen maalt het beste bij x enden". Dat hangt er dus maar net van af en dat kan per molen verschillen.
2. Er is geen vaste en optimale draaisnelheid van het scheprad.
3. Deze twee voorbeelden hebben geen algemene geldigheid. Er is geen vaste en optimale verhouding tussen de omtreksnelheid van het gevluht (Vv) en de omtreksnelheid van het scheprad (Vs). Deze verhouding is voor honderd Zuidhollandse schepradmolens samengevat in de figuur 2 (bron: Molendatabase).
4. Een molenaar kan het waterverzet van zijn molen uitrekenen met de bekende formule: $Q = n \times b \times t \times 2 \pi \times (r - \frac{1}{2} t) \times R$ (bron: Opleiding Watermolenaar - Jan den Besten).

Daarbij is

Q = waterverzet in m³ per minuut

n = omwentelingen van het scheprad per minuut

x = vermenigvuldigen

b = breedte van het scheprad in meters

t = tastings van het scheprad

r = straal van het scheprad (halve diameter)

R = rendement

Men moet er dan rekening mee houden dat het rendement NIET constant is, maar daalt met toenemende snelheid. Men moet er ook rekening mee houden dat het

rendement alleen in uitzonderlijke situaties 90% zal zijn waarmee Jan den Besten rekende. Feitelijk zal men de doorstroom moeten meten.

Gaande haar onderzoekingen kwam de Prinsenmolencommissie steeds meer tot het inzicht, dat het *maximale* waterverzet ook niet alles zegt over het daadwerkelijke waterverzet van de molen. De veranderlijkheid van de wind speelt daarbij een grote rol. De commissie schrijft daarover:

"Wanneer de wind tamelijk bestendig schijnt, gebeurt het op den duur, nochtans herhaaldelijk, dat de windsnelheid voor korten tijd inzinkt tot ongeveer 0,7 van de gemiddelde waarde. Met een tamelijk bestendigen wind doen zich herhaaldelijk vlagen voor tot ongeveer 1,4 van de gemiddelde snelheid, soms nog wel hoger... de waterlevering was zeer onregelmatig en werd herhaaldelijk onderbroken"

De commissie heeft ook aan de molens van de Nederwaard uitgezocht of een molen met een grotere capaciteit maar die later aanloopt, de voorkeur had boven een molen met een lagere capaciteit die eerder aanloopt. Er werd een meetmast geplaatst en er werd twee jaar lang gemeten. Er werd gerekend. Er werden statistieken en grafieken gemaakt. Dat gebeurde allemaal met de hand. Inderdaad bleek de zwaardere molen meer water te verzetten. Maar hij stond wel te wachten op wind, terwijl het water in de

polder steeg en steeg. Dus in de praktijk: *"zou de gevolgtrekking gemaakt kunnen worden, dat molens met een betrekkelijk lichten gang de voorkeur verdienen boven molens, die niet eer dan met een matig sterken wind in het gemaal zijn"*.

De commissie was zelf wel tevreden met de wijzigingen die in de jaren 1937-1939 aan de Prinsenmolen waren aangebracht. Men meende dat:

"het mogelijk aantal maaluren in tijden van groot waterbezwaar en betrekkelijk weinig wind al spoedig 70% hoger zal zijn. ... Het is gemotiveerd te concluderen dat de waarde van den Prinsenmolen als bemalingswerktuig dus 70% verhoogd werd".

Daar valt misschien nog wel wat op af te dingen.

De bekendste vernieuwing aan de Prinsenmolen, de Havinga- of Prinsenmolenwiek, is in elk geval geen succes gebleken. Er kwam nauwelijks navolging. Bij een restauratie in 1970 maakte het systeem weer plaats voor oudhollands. Ook het scheprad uit 1937 is inmiddels weggerestaureerd.

Het Prinsenmolenonderzoek is één van de laatste keren geweest dat wetenschappelijk naar molens is gekeken. Misschien was men verder gekomen als er ook praktijkmensen in de commissie hadden gezeten. Misschien had men ook wel zo de eigen stokpaardjes. In ieder geval werd alles grondig beschreven, ook die dingen die fout gingen of die men (nog) niet begreep. Men ontwikkelde inzichten die tot op de dag van vandaag actueel zijn.

De Prinsenmolencommissie beval natuurlijk nader onderzoek aan. Dat hoeft niet meer. Maar als er meer meetgegevens omtrent het waterverzet van individuele molens bij uiteenlopende snelheden beschikbaar zijn, dan kan daaruit mogelijk nog wel iets gemaakt worden dat hedendaagse molenaars helpt. Ik houd me aanbevolen.

Bonte knaagkever knaagt aan de Oostendorper Watermolen in Haaksbergen

DOOR: GERRIT OLINK, molenaar op de Oostendorper Watermolen in Haaksbergen

Jaarlijks inspecteert de Monumentenwacht de Oostendorper Watermolen in opdracht van de Gemeente Haaksbergen. Tijdens deze inspectie kwam een beginnende vorm van besmetting door de bonte knaagkever aan het licht van met name de dragende houten constructie. De bonte knaagkever en houtworm zijn zowel in de korenmolens als in de oliemolens aangetroffen.

Er is nog geen reden tot paniek, maar wel moet er ingegrepen worden om te voorkomen dat het houtwerk zo ernstig wordt aangetast dat het rijksmonument in elkaar zal storten.

De monumentenwacht adviseerde de gemeente (eigenaar van zowel windmolen De

Korenbloem als de Oostendorper Watermolen) om de bonte knaagkever te bestrijden met gas. Hiervoor moet zowel de oliemolen als de korenmolen ingepakt worden om die volledig gasdicht te maken. Vervolgens wordt gas in de gasdichte overkapping toegelaten om alle stadia van de boktor en houtworm te doden. Voor deze methode is een minimale dag- en nachttemperatuur van boven de 15 graden Celsius vereist.

Naar verwachting zal dit in juni of juli 2019 plaats kunnen vinden. De monumentenwacht raamt de kosten op zo'n € 20.000. De molen zal dan zoveel mogelijk ontruimd moeten worden om het dodelijke gas zijn werk te kunnen doen.

Donkere Dekkers

DOOR: MAARTEN VAN SCHEPPINGEN,
molenaar van de Westveense molen

Deze brief van de Wilnisser burgemeester I. Padmos heb ik in het archief van het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht gevonden. Zowel uit het taalgebruik alsook uit het niet voluit schrijven van zijn naam is op te maken wat zijn persoonlijke standpunt was. Ik heb nog niemand gesproken die mij heeft kunnen vertellen of het gevlucht tijdens de oorlog ook geschilderd is geweest.

Het leek mij een aardige aanvulling op het artikel over de Buitenwegse Molen. Die heeft nu weer donkere Dekkerwieken gekregen, omdat die tijdens de oorlog ook donker gemaakt zijn.

Peellandse Molendag

Zoals al jaren gebruikelijk is organiseert de Peellandse Molenstichting om het jaar de Peellandse Molendag op de 1e zondag van oktober.

Dit jaar is het weer zover, op zondag 7 oktober zijn diverse molens in Peelland geopend voor publiek. Op de website www.peellandsemolenstichting.nl is meer informatie te vinden.

Interview met Hans Petit

(molenaar op molen De Bente in Dalen)

DOOR: MARGREET VERSTEEG

Door de redactie van de Gildebrief is me gevraagd om uit Noord-Nederland met molennieuws te komen. Niet zozeer over de molens zelf – deze informatie is voor iedereen voorhanden – maar over de onlosmakelijke band tussen molen en molenaar. Ik interview Hans Petit op een doordeweekse middag in molen De Bente.

Roeien

Hans is een zeer actieve molenaar. Hij heeft veel moeite gedaan om zijn windgedreven maalbedrijf te starten. Hij begon zijn opleiding in de Betuwe. Hans is altijd al een actief mens geweest: zijn passie was roeien. Na een verhuizing vanuit het Noordhollandse Anna Paulowna naar Elst roeide Hans op de Rijn in Arnhem of op de Waal bij Nijmegen. Naar beide roeiverenigingen was hij met de fiets een uur onderweg. Hans reed toen nog geen auto. Hans merkte dat hij minder plezier kreeg in het roeien. Hij werd als veteraan ingedeeld, terwijl hij de dertig nog niet gepasseerd was. De sportieve prestatie zou te beperkt zijn. En Hans was duidelijk op zoek naar een activiteit waar hij zijn energie in kwijt kon naast zijn baan in het onderwijs.

Opleiding in Gelderland

Via een artikel in de krant kwam hij in Valburg terecht bij een prachtige standaardmolen. Deze molen stond er slecht bij, maar de gemeente zou de molen willen overnemen en restaureren. Voorwaarde was dat er voldoende molenaars zouden zijn die met de molen wilden draaien. Hans informeerde daarom naar de opleiding. De gemeente had contact gezocht met 'Stichting Vrienden van de Gelderse Molen' die de opleiding in Gelderland verzorgde. Nu kon Hans terecht bij Jaap Verweij, instructeur op de korenmolen van Zuilichem. Hij coördineerde de opleiding in het rivierengebied. Hij had een heleboel molenaars bereid gevonden om de aanstaande molenaars op te leiden, maar al deze molenaars gaven aan niet twee jaar lang een leerling op de molen te willen hebben. Elke molenaar gaf twee weken les en dan moesten Hans en medeleerlingen weer naar een andere molenaar. Elke molenaar deed ook een deel van de theoretische opleiding. Voor Hans was dat elke zaterdagochtend om half 8 op de fiets naar Zetten (een half uur) waarvandaan hij met een andere cursist mee kon rijden. Zo kwamen ze op de molens van Zuilichem (twee molens), Haaften, Waardenburg, Hellouw (twee molens), Deil, Zoelen, Buren en Lienden.

Geslaagd in Drenthe

Eenmaal 'klaar' voor het examen merkte hij dat hij theoretisch aardig onderlegd was, maar dat de échte handigheid en vaardigheid ontbrak. Tijdens het examen, op een winstille dag, werd Hans afgewezen. Hij verhuisde opnieuw en kwam in contact met

Jannes Tigelaar in Erica. Hans kreeg les op de Jan Pol in Dalen, De Heidebloem in Erica en in molen Nooitgedacht in Veenoord. Hans verwonderde zich over de vele, nieuwe en andere woorden die de Drentse molenaars en lesgevers gebruikten om verschillende, hem wel bekende, molenzaken aan te duiden. In 1984 slaagde Hans in Fleringen voor het getuigschrift vrijwillige molenaar. Nadien vroeg Hans in Coevorden of hij met De Arend kon draaien. Hans vertelt: "In Coevorden ben ik toen naar De Arend gegaan en daar woonde een achterachterachterneef van de voormalige eigenaar naast, maar de molen was sinds de restauratie in de 70-er jaren eigendom van de gemeente Coevorden. Deze achterachter... had een eigen huis en dacht dat hij door veel te draaien de draaipremie kon gebruiken om zijn eigen onroerendgoedbelasting te kunnen betalen. Maar...die premie was natuurlijk voor de eigenaar, voor het onderhoud en die eigenaar is de gemeente. Vandaar dat hij tegen mij zei, dat als ik zou draaien dat alleen maar geld opleverde voor de gemeente."

Meer opleiding

Zo stapte Hans op één van de molens van Dalen af, De Bente. Ook hier woonde de winkelier en voormalige eigenaar naast de molen. Op de lagere zolders was een handel in kunstmest, veevoerders en klompen gevestigd. Zijn afspraak met de nieuwe eigenaar, de gemeente Dalen, was dat eens per maand met de molen gedraaid zou worden. Hans draaide er tussen 1984 en 1988 vrijwel iedere zaterdag van negen tot twaalf uur. Om die tijd ging de winkel dicht en Hans kreeg geen

sleutel van de molen: het draaien hield op als de winkel sloot. De molen draaide dan meestal op zuidwest en er waren geen zeilen! Intussen deed Hans een vervolg-molenaars-cursus in Wageningen. "Elke maandagavond ging ik (Hans, mv) met drie anderen uit het noorden met de auto om de theorielessen te volgen. Verder hoorden daar stages bij op echt malende molens: bij Jochijms in Groesbeek, bij Frans Gunnewick in Vragender, bij Ter Voorde in Radewijk en bij Hans Dobbe in Wageningen. Nadat ik voor die cursus geslaagd was, ben ik een hele tijd elke dinsdag naar Anton Wolters in Ommen geweest om daar te helpen en meer ervaring op te doen."

Creatief

Pas in 1994 is Hans terug op De Bente. In de tussentijd heeft hij geprobeerd een windgedreven maalbedrijf op te zetten in Ane. In die periode werkte Hans 50% in het onderwijs en 50% als molenaar. De windvang in Ane was slecht en Hans kreeg het bestuur niet mee om de biotoop te verbeteren. Als de belangen van bestuur en molenaar diametraal tegenover elkaar blijken te staan besluit Hans te vertrekken. Intussen was de situatie in Dalen, bij De Bente veranderd. Hans vroeg de gemeente om een huurcontract waarin hij meteen liet opnemen dat de gemeente de windvang garandeert. Ook kocht de gemeente de grond rondom aan, zodat om de molen heen geparkeerd kon worden en de molenomgeving vrij was voor grote werktuigen als die nodig mochten zijn voor een restauratie. Hans breidde de maalderij steeds uit: dan weer met een pletter op de begane grond

Hans gaat kruien

en dan weer liet hij de molenbouwer komen om twee piepkleine steentjes, wolfjes, van windaandrijving te voorzien. De gemeente kocht een buil uit Havelte en Hans maakte zelf maalstoelen met behulp van kringloopmeubilair om oliehoudende zaden te kunnen malen en pletten. Er waren zelfs molenstenen die aangedreven worden door een hometrainer, zodat Hans ook op windstille dagen kon malen.

Jarenlang maakt Hans kleine, gespecialiseerde producten, onder andere glutenvrij meel, maar ook roggemeel voor de slager die dat in zijn bloedworsten verwerkt. Ook is hij enorm creatief in het verzinnen van activiteiten: zoeklichtspeurtochten in de avond, diploma's voor kinderen die op de juiste wijze een zak

weten dicht te knopen en pre-maalboekjes voor de jongeren die hem op zaterdagen helpen. De échte loop in de molenproducten komt pas vlak voordat Hans de pensioenge-rechtigde leeftijd bereikt. Hij gaat biologische groentepakketten verkopen en dat brengt een heel nieuw publiek naar de molen. Dit begint in 2008!

Pensioen

Hans is dan al jarenlang molenaar van beroep, zijn vier dochters zijn uitgevlogen en allen moeder. Hans' echtgenote, Marianne, is niet betrokken bij de molen: zij werkt nog altijd in het onderwijs. Ze hebben afgesproken dat Hans op de molen blijft werken tot ook zij met pensioen is. Hans heeft per 1 april 2019 de huur opgezegd en sluit dan na vijftwintig jaar zijn bedrijf op De Bente.

Betrokkenheid

Wat vindt Hans nu eigenlijk het belangrijkste aan zijn molenaarschap? Ik verwacht een antwoord op gebied van wind en malen, maar nee: "Je kunt bezoekers en kinderen in je ban krijgen door je betrokkenheid". Hij noemt een voorbeeld en dat heeft dan weer wel met wind te maken: "Je volgt hoe kinderen denken. Bijvoorbeeld, de buil: gaat die uit met een knopje?" Hij laat de kinderen dat zelf ontdekken: "Nee, kijk maar", ze volgen dan hoe de touwsnaaraandrijvingen lopen en zien de wieken sneller en langzamer draaien. "De molen is een fenomeen", zegt Hans, "De natuur bepaalt wat je hoort en wat er gebeurt.

Daar moet je alert op zijn, dat is de clou". Jarenlang heb ik Hans op de molen bezig gezien. Hij hoort en ziet alles en weet intussen ook steeds één á twee hulpjes aan te sturen en bedenkt steeds opnieuw karweitjes. Hij doet dat niet alleen om de molen schoon te houden of om zoveel mogelijk zakjes voor klanten vol te (laten) scheppen Ik krijg sterk de indruk dat Hans klussen verzint die diegene die bij hem is nodig heeft. Zijn ervaring als onderwijzer en vader zet hij in voor zijn maalbedrijf en de productie is net zo belangrijk als het publiek en de medewerkers. Al heeft één van zijn dochters me weleens toevertrouwd, dat ze met molendagen zoveel pannenkoeken bakte, dat het eigenlijk een beetje veel was voor een kind (wat ze toen was).

Als molenaar en molen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, is het een belangrijke vraag hoe deze molenaar naar zijn molen kijkt. Overal zijn Hans' eigen innovaties te zien: soms van oud hout, maar functionaliteit staat steeds voorop. Wat vindt Hans van authenticiteit? In zijn molen zie je een rad van een rosmolen hangen, waarom? Hans heeft altijd gedacht, dat het nog eens iets zou kunnen aandrijven, desnoods met wind. Maar ook nu Hans met pensioen gaat, blijft het in de molen. "Het blijft hier beter dan in een museum", zegt Hans. En alle TL-verlichting in de molen? "Dat moet van de gemeente", zegt Hans. Hij vertelt me over de herinnering aan een molenuitje in Friesland. Dat was toevallig juist op de dag dat de Elfstedentocht

verreden werd. Hij zag toen een molen in het land die geheel verlicht werd door olielampen. Prachtig, vond hij dat. Hij wijst me op de plekken waar vroeger de meelpijpen zaten. Op de vaste bintbalken zijn nog altijd roetplekken van oude olielampen te zien. En de molen staat er nog: de oudste van Drenthe.

Helpers

Ik vraag Hans naar zijn helpers, naar de jonge molenaars die op zijn molen onder zijn begeleiding begonnen zijn. Hij vertelt, dat hij in Ane al twee hulpjes had: Jeroen en Arjan. Van hen weet hij niet of zij nog actief zijn op een molen. Wel vertelt hij trots, dat Marijn en Vincent in respectievelijk Coevorden en Wedde draaien. Marijn was eerder molenaar op de Jan Pol, de andere molen in Dalen. Op dit moment is Joey meerdere dagen in de week op molens, onder andere bij Hans in Dalen op De Bente. Joey is al van twaalf en een half jarige leeftijd op de molen en was als kind al bezeten van molens. Op zaterdag is Sander er altijd. Zijn zus Annely is nu winkelhulp. Winkelhulpen zijn erg belangrijk voor het draaien van Hans' maalbedrijf. De vorige winkelhulp, Geke, heeft nu een volledige en vaste aanstelling als docente in, alweer, het primair onderwijs. Daarvoor werkte zij 12 ½ jaar in de molenwinkel van De Bente. Daarvoor was haar zusje vier jaar winkelhulp. Geke is onlangs moeder geworden van een dochter met een prachtige naam: Bente!

1. Hans laat alle kinderen op de grond zitten voor hij gaat luien

2. Hans met aandachtig publiek

3. Daar komen de tassen, de kinderen kijken aandachtig, maar houden afstand

4. Hans luit de tassen omhoog

5. Hans luit de tassen van de kinderen omhoog

6. Foto uit een grijs verleden

Zware, zomerse donderbuien

Een vore trekt langzaam van west naar oost over Nederland: duidelijk is de windsprong zichtbaar.

Een snel ontwikkelende bui boven Soesterberg

De afgelopen maanden vielen er regelmatig zware regen- en onweersbuien. Die gaven lokaal overlast door de enorme hoeveelheden regen en onweer. Ze vielen op door hun enorme afmetingen, hun snelle ontwikkeling en hingen soms bijna stil in de lucht.

DOOR: DAVID HENNEVELD

Warm en vochtig

Onweersbuien voelen zich het beste thuis in warme, vochtige en onstabiele lucht. Vochtige lucht geeft genoeg voeding aan de buien om zich te ontwikkelen, iets wat bij droge lucht veel moeilijker is. Ook was de lucht tot op grote hoogte onstabiel, dat wil zeggen dat vanaf de grond de temperatuur alleen maar daalde, zodat de wolk tot grote hoogte zonder problemen kon groeien. Warmte – in de vorm van zonneschijn (thermiek) – is verder nodig om de wolken te laten groeien. Vanaf laat april en mei waren al deze bestanddelen boven ons land aanwezig, zodat deze

flinke buien zich ophielden bij ons. Er was echter nog een verschijnsel, dat deze buien veroorzaakte: een thermische vore. Deze voreden waren regelmatig aanwezig boven ons land en dat al zeer vroeg in het seizoen.

Ontploffen

Een thermische vore is een windsprong die alleen in warme lucht voorkomt. Daar is dan altijd een lagedrukgebied bij in de buurt, vaak boven Frankrijk of België. (Dit is te vergelijken met een convergentielijn, maar die kan ook achter een koufront voorkomen). Ze liggen altijd voor een koufront en zorgen voor zware

regen- en onweersbuien. Het is een uitloper van een lagedrukgebied met een scherpe kromming in de isobaren en wordt op een weerkaart weergegeven door middel van een rode lijn. Door de convergerende winden van de vore (winden die onder een hoek naar elkaar toe waaien) botst de lucht en kan alleen maar omhoog. Dat is precies wat de onweersbuien nodig hebben: vochtige, warme lucht die gedwongen wordt op te stijgen. Dat kan door zonnewarmte (thermiek) of een vore. Buien kunnen hierdoor letterlijk ontploffen: groeien van niets naar een volwassen onweersbui in minder dan een half uur.

Een zuil van water valt uit een net ontwikkelde bui: grote kans op flinke windstoten

Een reusachtig aambeeld van een bui met duidelijk zichtbaar de "doorschietende toppen" (foto in de avond gemaakt vanuit het ruimtestation ISS)

Ze bereiken dan met hun toppen hoogten van 12 tot 14 kilometer en daar voor het afgelopen weken rond de 70 graden. Bij voorkeur ontstaan deze buien vanaf het middaguur.

Valwinden

Omdat deze wolken zo'n enorme stijgkracht hebben, vormen ze hogerop in de lucht ook vaak een flinke bak neerslag (regen/hagel). Deze neerslag kan een tijdje "vastgehouden" worden door de sterke stromingen omhoog in de bui en dan spontaan naar beneden vallen als een enorme bak regen of hagel. Dit leidt tot lokale, maar zeer forse windstoten: zogenaamde valwinden of downbursts. De neerslag neemt koude lucht met zich mee en duwt ook lucht voor zich uit. Die lucht klapt

dan op de grond en zal zich naar alle kanten uitpreiden. Dit komt zeer lokaal voor en kan na 10 seconden alweer verdween zijn.

Windstoten

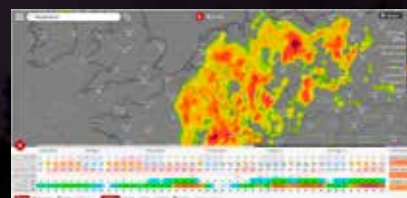
Deze valwinden vielen op, omdat ze hier en daar snelheden haalden rond 80 kilometer per uur en dat terwijl er eigenlijk nauwelijks wind stond in de luchtlagen boven ons. Normaal wordt de wind van grotere hoogte door neerslag naar beneden gebracht en dat geeft dan de windstoten. Nu ontbrak die wind en was het puur het gewicht van de neerslag samen met de valsnelheid die de windstoten veroorzaakte: dit is vrij uniek. Doordat er nauwelijks wind stond in de lucht boven ons, verplaatsten de buien zich ook

amper en regenden lokaal helemaal uit. Dan valt er in korte tijd makkelijk 30 tot 50 millimeter op één plaats en dat geeft wateroverlast.

Op de weersatelliet waren de buien ook goed zichtbaar met hun enorme aambeelden, die als wateschijven tegen de troposfeer aangeplakt zaten. De stijgstromen in de buien waren zo sterk, dat de troposfeer hier en daar een kilometer opgetild werd voordat de top van de bui in een aambeeld afgeplat werd. Dit zijn de zogenaamde overshooting tops of doorschietende toppen: een teken van zware buien.

Oproep voor de bliksemafleidercontrole

Na de droge, warme weken afgelopen zomer kregen we diverse stevige onweersbuien over ons land, zoals in de bijgaande afbeelding van de site www.Windy.com waarop de donderstormen (zoals onweersbuien rechtstreeks uit het Engels zijn vertaald...) goed zijn te zien. Als je zo'n afbeelding bekijkt denk je aan je molen en dan met name aan de bliksemafleider, waarvan je zeker weet dat je die goed hebt aangesloten.

Maar is die bliksemafleider wel goed? Wanneer is die voor het laatst gecontroleerd?

Ga naar www.vrijwilligemolenaars.nl vervolgens naar tabblad "Het Gilde", dan naar tab "bliksemafleiders" voor meer informatie over de bliksemafleider controle.

Op de persoonlijke pagina (bij "Inloggen") is de controle digitaal aan te vragen. hiervoor heb je je lidnummer nodig, dat vind je op de adreswikkkel van deze Gildebrief.

DOOR: JAN VAN 'T VEEN

Vakantie-molenfoto's uit Ierland

Onlangs was ik op vakantie in Ierland en wat doe je dan als je een molen ziet? Natuurlijk ga je kijken, mijn "eigen" molen in Harderwijk zal dit misschien zien als vreemdgaan, maar dat moet dan maar.

Deze molen is in Blennerville, County Kerry, ver weg in het zuidwesten van het land met uitzicht op de Atlantische Oceaan en gelegen aan een baai die bij laag water bijna droog valt.

De molen is een staartloze bovenkruier waarbij voor het kruien een wiel achter op de kap zit. Daarmee kan je een tandwielletje laten draaien dat op een tandheugel loopt. Door op stellinghoogte aan een touw te trekken, vergelijkbaar met een luireep, kan je dus kruien. De kap loopt op zes wielen en er is geen beweging in te krijgen. Dat hoeft ook niet, want volgens de molenaar waait het toch altijd uit dezelfde richting (zeewind). De vang is een Vlaamse vang zonder pal, kneppel of wipstok. Deze is van de stelling en zelfs van de grond te bedienen met een touw over een katrol. Zowel dit touw als de kruireep was van

20 mm polypropyleen en dus was het ophalen van de vang een pijnlijke ervaring.

Het binnenwerk bestaat uit een prachtig rechte, ronde koningspil waarmee een koppel stenen wordt aangedreven. De aandrijving is vanaf de onderzijde: het spoorwiel zit onder de steenzolder. Alle tandwielen zijn uitgevoerd als ijzeren wielen met houten tanden of andersom. De stenen kunnen niet uit het werk worden gezet, natuurlijk kunnen ze wel gelicht met behulp van de handwielletje op de meelzolder, dus zoals je ook ziet bij een elektrisch koppel.

Als de molen draait is het een lawaai van jewelste door de ijzeren kammen, de slecht gesmeerde bovenas en het krakende gevlucht. Op de foto kan je zien, dat de zeilen een beetje (voor ons) ongebruikelijk zijn gemontereerd. De molenaar is apetrots op zijn molen, houdt rondleidingen op zeer enthousiaste wijze en was zeer ingenomen met het bezoek van een collega uit Holland.

Als je in de buurt bent is het een bezoek

zeker waard. Ze hebben een website: www.blennerville-windmill.ie en met de GPS kun je 'm vinden op 52.256722, -9.737139.

Vakantiefoto's uit Engeland

DOOR: FRED VAN EENENNAAM,
MIO korenmolen De Hoop in Almelo

Graag voldoe ik aan de oproep om een vakantiefoto van een bijzondere (buitenlandse) molen in te sturen. Maart 2018 was ik op molenjacht in het Verenigd Koninkrijk en kwam ik de postmill (standermolen) van Chinnor tegen. Voor mij als MIO was dat een bijzondere molen. Kijk maar eens goed naar de voet: hoeveel teerlingen en kruisplaten tel je daar? Ook is er ter stabilisatie een soort kruiring aangebracht onder de kast. In plaats van een windkoppel krijgt deze molen een fantail voor zelfkruiging, maar dat was nog onder restauratie.

Al met al een bijzondere molen, heel anders dan de standaard standermolen uit ons lesboek!

Molens in Italië

DOOR: PETER RAGGERS

Mijn vrouw en ik hadden voor onze reis door geheel Italië inclusief Sicilië een afspraak: niet bewust op zoek gaan naar molens, behalve de zoutmolen op Sicilië. Mochten we onderweg toevallig iets tegenkomen dan moest dat zo zijn. Die arme partners van molenliefhebbers hebben ook zo hun rechten.

Dus niets gepland gingen we op weg om via de oostkust van Italië naar 'de hak' te rijden. Vervolgens 'de voet' en 'de teen' om vandaar in een uurtje naar Sicilië te varen (ruim zo groot als Nederland). Tot slot reden we via de westkust van Italië weer rustig op huis aan: bijna 9000 kilometer. Waarom vertel ik dit? Tot onze verbazing hebben we slechts op vijf verschillende plaatsen molens gezien! Drie watermolens op het vaste land (waarvan er geen één werkte), vijf zoutmolens op Sicilië (waarvan er eentje werkte) en in Pompeï zes zeer oude stenen graanrosmolens. Maar het is de reis waard. Je kunt in dit artikel er meer over lezen.

Wasserij en kleimolens

Begin mei 2018, na ons bezoek aan A'guilla (in het midden van Italië) trokken we het berg-

gebied in. Deze streek is in 2009 zeer zwaar getroffen door aardbevingen met als gevolg honderden doden en vele verwoeste dorpen. Overal zie je nog ingestorte huizen. Ons doel was het keramiekdorpje Christalli - beroemd om zijn aardewerk - gelegen op de punt van een bergkam. Dit bijzondere dorpje is ook verschrikkelijk getroffen, maar toch nog steeds mooi. Staande op een kleine parkeerplaats kwam er een dorpsbewoner aangewandeld. Hij sprak goed Duits en ik kon het niet laten: zijn er hier watermolens in de buurt? En ja hoor,

Wasmolen

twee stuks, we stonden er bijna boven op!

De ene was zwaar geteisterd door de aardbeving en die bleek de oude wasmachine van het dorp te zijn: een soort wasbak met een wan erin, aangedreven door een horizontaal rad. Ik ging er via de bramenstruiken naar toe, maar het was te gevaarlijk om binnenin goede foto's te maken. Gelukkig kon ik het me goed voorstellen, want in het noorden van Spanje had ik ook zo iets gezien.

Het andere watermolentje - ook met horizontaal rad - behoorde bij het huis waar we stonden. Dit bleek de hoofdpottenbakkerij van het dorp geweest te zijn: volledig ingestort. Veertig meter verderop stond een redelijk gaaf molentje: helaas geheel stevig afgesloten. Ik kon alleen in de greppel komen (zie de foto). Dit molentje maalde de speciale klei met kleine steentjes tot hele fijne boetseerle klei die het aardewerk van dit dorpje zo beroemd maakte. Men had de buitenkant gerestaureerd, maar helaas het rad niet. Toch bijzonder.

Kleimolen

Kleimolen

Kleimolen

Korenwatermolen

De volgende dag waren we in Umbrië in de Apennijnen. Na zeven nachten met onze kampeerbuis min of meer wild gestaan te hebben, zochten we daar een camping op: even lekker uitgebreid douchen en een dagje rusten. Er bleek in die streek slechts één camping te zijn. Bij het binnenrijden zagen we het al: molenstenen. Het was een oude watermolen geweest. De twee steenkoppels stonden in de winkel/restaurant. Ze waren onbruikbaar maar toch verdraaid leuk. Men kon er ons verder niets over vertellen, althans men sprak alleen Italiaans

Hierna trokken we verder naar het zuiden. Italië is een mooi land met eindeloze olijfbomaarden, waarvan vele honderden jaren oud. Wist je trouwens dat al die oude olijfbomen genummerd zijn?

Zoutmolen

Zo kwamen we op Sicilië terecht en hebben de Etna beklommen (3360 meter hoog), althans het laatste stuk. Machtige natuur, heel Sicilië is overigens prachtig en zeer afwisselend, rijke cultuur, maar helaas geen toevallige molens. De enige geplande molen stond op het meest zuidwestelijke puntje op ons te wachten in Trapani. Het was er niet eentje overigens, maar vijf, waarvan eentje min of meer in werking was in een museum met als thema/collectie

'de zoutwinning'. Deze molen is de nog enige werkende zoutmolen ter wereld op een prachtige plek, midden in de zoutpannen.

De werking van de molen vind ik ook bijzonder. Hij is te vergelijken met onze poldermolen met een vijzel. Het vangen en kruien van de kap gaat wel even anders. Het vangen gebeurt met een systeem, dat voor mij geheel nieuw is. Op de steenzolder om de koningspil, bijna tegen het plafond aan, zit een plateau met daarop een verdikking. Daaromheen ligt in drie windingen een heel dik touw: het vangtouw. Deze is aan de ene kant aan de muur bevestigd. Aan de andere kant loopt het via een katrol langs de muur naar beneden. Om te vangen trekt men het vangtouw aan en de drie wikkelingen knellen vast om de verdikking: best een mooi systeem.

Het kruien van deze binnenkruier is een zwaar karwei. Daar waar bij ons de roosterhouten zittingen, zijn hier nog veel meer spaken geplaatst. In de muur zitten gaten en om te kruien zet men een wrikijzer in de muur en tegen een spaak en trekken maar Zwaar werk. Zie de foto's voor verdere uitleg.

De molen staat op een dijk en maalt het zoute zeewater omhoog en bevoelt een hooggelegen eerste akker. Nadat het water voor een deel verdampt en voor een deel in de speciale bodem is verdwenen, wordt het overgebleven

water met al het zout naar een lagere akker afgevoerd. Daar herhaalt het proces zich en het water verdikt zich met het zout dat nog steeds in het resterende water is opgelost. Nu wordt dit ingedikte water naar de derde nog lagere akker afgevoerd. Hier wordt al het water verdampt door de zon en de brokken zout worden daarna weggeschept. Deze brokken gaan terug naar de molen om via het kaar – net als bij ons het graan – fijn gemalen te worden en klaar gemaakt voor transport. Deze methode van zoutwinning blijkt drie tot vier keer zo snel te gaan als de normale zoutwinning, waarbij het water geheel verdampt dient te worden door de zon. Het is prachtig om te zien en voor mij geheel nieuw: weer een tak van industrie waar een molen de centrale plaats inneemt. Men is daar bezig om deze bijna verloren techniek weer opnieuw te ontwikkelen. Vlakbij de museummolen staan nog twee molentjes. Het lijkt er volgens mij op, dat die weer maalbaar gemaakt kunnen worden. De twee andere molens zijn omgebouwd tot vakantiehuisen.

Industriële malerij

In Trapani lag het keerpunt van onze reis door Italië en we gingen langzaam maar zeker weer op huis aan: nog slechts 4000 km via de westkust en de binnenlanden omhoog. Natuurlijk zijn we naar Pompeï geweest, liggend onder en

Camping watermolen

Camping watermolen

Camping watermolen

Zoutmolentjes

Zoutpannen

Museum zoutmolen

Vang

Vang en kruirooster

Vang katrol

ooit bedolven door de as van de Vesuvius. Daar lopend realiseer je je pas wat er moet zijn gebeurd. Het is aan de andere kant onvoorstelbaar dat deze stad bedolven werd onder 16 meter as. Het is druk, druk, druk met heel veel toeristen, maar ondanks die drukte zijn we blij dat we er zijn geweest. Tja, ik wist natuurlijk dat daar ook de bakkerij was uitgegraven en

dat daarbij meerdere stenen graanrosmolens waren opgegraven, naast de kleine watermolentjes en nog kleinere handmolens. Dit zijn de eerste industriemolens voor grote hoeveelheden meel. Deze rosmolens werden aangedreven door paarden of slaven. De oudst bekende molen stamt van 200 jaar voor Christus. Pompeï is in 79 na Christus getroffen door de vulkaan-

uitbarsting. Ik ben voldaan: niet de hoeveelheid molens is van belang maar de culturele rijkdom van de wel geziene molens is enorm: ruim twee duizend jaar zichtbare en voelbare historie op molengebied. Het blijft belangrijk om - aan de hand van de ontwikkelingsgeschiedenis van de molen - de ontwikkeling van de mens en de techniek te laten zien.

Zoutberg

Zoutkoppels

Versteving wiken

Zeilen voorleggen

Wiken

Bakkerij van Pompeï

MOLENSTEENMAKERIJ

**HANS
TITULAER**

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen,
maaltechnisch advies.

Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.

Restauratie van stenen en maalstoelen.

Kweernen, wrijfstenen, demo-stentjes.

Kneus- en scherphammers.

www.molensteinen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland

Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86

E-mail: molensteinmakerij@planet.nl

**Had u hier
uw advertentie
willen hebben?**

**Neem dan
contact op via
[boekhouding@
vrijwilligemolenaars.nl](mailto:boekhouding@vrijwilligemolenaars.nl)**

Koning
Molenzeeilen

- *Nieuwe zeilen*
- *Reparaties*
- *Touwwerk*
- *Smeermiddelen*
- *En meer...*

Fa. Koning v.o.f.
058-2135830 / 06-15107316
info@koning-molenzeeilen.nl

www.koning-molenzeeilen.nl

**Zeilmakerij
van Neerven bv**

**MOLENZEILEN IN
WK77 BRUIN OF WIT,
MARLON BOLUS ROOD**

Driek van Erpstraat 1

5341 AK OSS

Tel. 0412-624028

Fax. 0412-627973

info@zeilmakerijvanneerven.nl

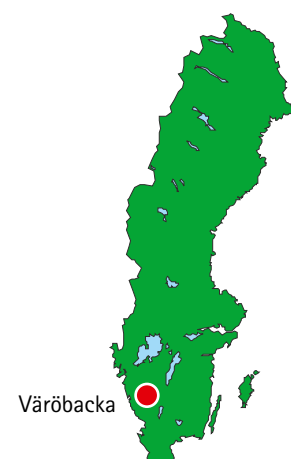
**DEGELIJKHEID EN
GEGARANDEERD DE
BESTE KWALITEIT !!**

Sunvåra kvarn (Zweden)

De molen staat vrijwel direct naast de auto-snelweg E20 tussen Malmö en Göteborg, net voorbij de dubbele tunnels, afslag 56. Sunvåra kvarn ligt bij de plaats Väröbacka in de *kommun* (gemeente) Varberg in de provincie Halland.

DOOR: MARTIN E. VAN DOORNIK, molenaar Entreprise, Kolham

Eindelijk binnen

Ik heb hem al vijftien jaar geleden gezien en alleen van buiten gefotografeerd. In de tussenliggende jaren ben ik er meerdere malen langs gereden zonder te stoppen. Het is een soort beltmolen, waarvan de belt met een stenen keermuur is opgetrokken en geheel afgedekt met grote platte stenen. Daarin zitten ijzeren ringen voor het kruien van de kap. De staart is voorzien van een kruilier. De molen heeft een houten achtkant, dat evenals de ui-vormige kap met schaliën is gedekt. De veldmuur rond het achtkant is echter rond en er is zelfs geen beltduur aanwezig (!), zodat de molenaar via de ingang in de belt naar buiten moest komen om bij de staart of bij

het gevlucht te komen: nogal onhandig. De ingang is nogal laag met na een bocht aan het andere eind een raampje. Zo te zien is er een dichtgemetselde tweede ingang. Dit jaar wilde ik nog een keer bij de molen stoppen om meer foto's te maken. Tot mijn verrassing was de molen open; dit stond op een bord vermeld:
Öppettider 29 juni-25 augusti
Fredagar kl. 12.00-16.00
Lördagar kl. 12.00-16.00

De molen dateert uit 1899, maar hier hebben meerdere voorgangers gestaan. Tot begin 1800 was het een dwangmolen. Dit soort bovenkruisers treft men vaak aan in de

zuidelijke provincie Skåne en in het oostelijke deel van het Deense eiland Sjælland. Skåne behoorde vroeger tot Denemarken, daarom is het Zweedse woord *mölle* daar – evenals de bouwkenmerken – vergelijkbaar met het Deense *mølle*. Maar daarbuiten spreken de Zweden van *kvarn* (meervoud: *kvarnar*). Zelfs de witte trapgevelkerkjes, die zo karakteristiek voor Denemarken zijn, komen ook in Skåne voor.

Authentieke sfeer

Een oudere meneer hield toezicht op de bezoekers. In het Zweeds stelde ik hem voor wie en wat ik ben: „*Jag är mjölnare från Nederländerna*”. Hij kreeg ineens pretoog-

Bovenwiel met conische bonkelaar en sleepluiwerk

jes en leidde me rond in de molen. Het moleninterieur heeft nog zijn authentieke, oude sfeer behouden. Op de beltzolder, tevens maalzolder, is de ronde stenen veldmuur aan de binnenkant met hout bekleed. Het achtkant heeft twee bintlagen waarbij de achtkantstijlen twee aan twee evenwijdig aan elkaar staan met nogal kleine korbelen. De veldkruizen zien er normaal uit, die maken in de 'valse velden' een hoek van 45° met de achtkantstijlen. Op de steenzolder liggen maar liefst drie koppel maalstenen. Een vierde schijfloop drijft een buil aan die op de beltzolder staat. Eén van de koppels ligt open, zodat de kerven en de rijen goed te zien zijn. De stenen met geringe maalkerven zijn uit graniet gemaakt. De looper heeft een tweetaksrijn met vast werk, maar die op een soort pennetje op de binnenrijn kan balanceren. Het nogal grote spoorwiel met opvallend dunne kruisarmen heeft 126 kammen met een fijne steek. De wiggen in het spoorwiel zijn achter geprofielde planken weggewerkt.

De kapzolder is maar gedeeltelijk met vloerplanken bedekt: oppassen dus. Het bovenwiel (*kronhjul* in het Zweeds) ziet er normaal uit met een Vlaamse vang. De vangstukken zijn echter smaller dan de voering. De vangbalk (*pressbom*) ligt boven het voeghout met een duimophanging. De kammen van het bovenwiel werken conisch met de bonkelaar,

Eén van de drie koppel maalstenen

met aan de onderkant een omgekeerde luitafel voor het sleepluiwerk. De kap kruist op een voeghoutenkruiswerk. De lange spruit met een zeer grote lengte ligt ver voorin de kap. De korte spruit rust ongeveer een halve meter buiten het achterkeuvelens op verlengde voeghouten. Opmerkelijk is het restant van het zwichtstelsel met tandheugel achter de pen van de houten as, waaruit ik kon opmaken dat de molen vroeger zelfzwichting heeft gehad. Dat stond er op de informatie te lezen. Zeer fraai is de afwerking van de ui-vormige spits van de kap boven het bovenwiel.

De molen ziet er goed onderhouden uit en niet zo lang geleden is het gevlucht vernieuwd: alsof ik er zo meteen kan draaien. Maar dat kan niet zomaar: hoe zijn de lageringen en hoe goed vast zitten de maanijzers in de vang, sommige kammen en staven rammelen, zoveel om op te noemen. Ik bezit in Zweden een tweede huis maar het staat in de provincie Värmland, zeg maar 400 kilometer van Väröbacka vandaan. Anders had ik mijn diensten wel graag aangeboden. Na het bezoek ontving ik van de beheerder een molenboek van kommun Varberg cadeau (er blijken nog enkele molens te staan, waaronder een zelfkruier). Het is alleen met tekeningen geïllustreerd en de Zweedse taal is voor mij geen probleem.

Het spoorwiel, naar boven gezien

Restant van het zelfzwichtstelsel achter de pen

Mijn grootste droom is ooit eens de trotse bezitster van een watermolen te zijn. En warempel in Stipshausen, Reinland-Paltz, Duitsland, staat een watermolen te koop: de Gerwertsmühle met waterrechten, woning en het oorspronkelijke gaande werk er nog in volgens de makelaar, Herr Christoph Meier. Tijd om ter plekke te gaan kijken.

DOOR: BEA TILANUS,
vrijwillige molenaar Schaloensmolen

Vrijdag 15 juni 2018

Via Köln en Mainz reis ik met de trein naar Ida-Oberstein. Helaas, de trein vanuit Köln heeft vertraging. Van de klantenservice van de Deutsche Bundesbahn krijg ik een tegobon voor de taxi vanuit Ida-Oberstein naar Stipshausen. De laatste van de vier dagelijkse bussen naar Stipshausen heb ik gemist. De taxichauffeur is alleraardigst. Hij vertelt dat het toerisme in de streek sterk achteruit loopt. Vroeger kwamen er busladingen naar Ida-Oberstein en omgeving vanwege de edelstenen die overal te koop waren. Zelfs de web-

site van Stipshausen vertelt vol trots, dat er in het dorp twee edelstenenwerkplaatsen zijn. Maar dat trekt nu niet veel toeristen meer. Ik heb een kamer gehuurd in een van de Hottenbachermühlen, molens die vanaf de Gerwertsmühle iets verder stroomopwaarts liggen. Van die molens is niet veel meer over. Ten tijde van de naoorlogse modernisering – in de jaren '50 van de vorige eeuw – vielen al die molens ten offer aan de 'Abwrackprämie'. Dat is een mooi Duits woord, dat vrij te vertalen is met 'oprotpremie'. Stipshausen – met zo'n kleine 900 inwoners

– heeft een typisch Duitse nieuwbouwwijk met grote, sfeerloze wit gestucte huizen. Maar gelukkig zijn er ook een aantal oude vakwerkhuisen, rommelhoekjes en verschillende onverharde stegen die op landweggetjes achter tuintjes lijken. Dat laatste is meer de sfeer waarin ik mij thuis voel. Ik ben op mijn avondwandeling langs de Gerwertsmühle gelopen. De molen kan heel mooi zijn, maar één ding is duidelijk: de volgende eigenaar zal heel veel struiken moeten kappen eer het karakter van de molen helemaal naar voren zal komen. Nu ligt het compleet verstopt in het groen

van het beekdal. Tussen de Hottenbacher-mühlen en de Gwärtsmühle liggen aan de Kappelbach nog twee voormalige molens: de Stipshausener-Mühle en de Lerchenmühle. In de laatste molen wonen Nederlanders die naar Stipshausen zijn verhuisd om te kunnen jagen: er zijn bossen genoeg hier. Helaas hebben die van hun molen een complete vesting gemaakt. Zelfs het voetpad langs de molen is met een groot ijzeren hek afgezet. Je komt er niet bij.

Zaterdag 16 juni 2018

Tijd om naar de molen te gaan. Ik blijf niet de enige bezoeker. Samen met een andere vrouw, de makelaar en de eigenaar lopen wij rond. Die vrouw is op zoek naar een locatie voor haar paarden. Die kan zij daar vinden. De schuur blijkt veel groter dan oorspronkelijk gedacht, met twee grote poorten ter weerszijden van het gebouw. Zowat de hele schuur is uit vakwerk opgetrokken, afgetimmerd en met leisteel bedekt. Aan weerszijden van de molen liggen – omzoomd door een bosrand – twee weiden van haast 5.000 m² elk, heel idyllisch overwoekerd met brandnetels. Het molenhuis blijkt veel groter dan gedacht, het plafond echter veel lager. In de woonkamer stoot ik mijn kop aan een balk. De molen en schuur zijn volgestouwd met generaties troep, voldoende om een compleet museum mee in te richten.

"Dat haalt de eigenaar in overleg met de koper er uit," zegt de makelaar terwijl ik de eigenaar een beetje pips zie kijken. De eigenaar, Herr Franz, heeft een paar honderd meter naast de molen een nieuw huis gebouwd. Van buiten te zien is het helemaal nog niet af. De moeder van de eigenaar was de laatste molenaar en had tot in de jaren '90 nog op de molen gewoond en gewerkt. Zij had voor haar dood de molen een beetje gemoderniseerd en een nieuwe kanjel geplaatst om stroom op te wek-

ken. Hoe die vrouw daar heeft geleefd, vraag ik mij af. "Ja," zegt de makelaar droog, "de gemeente zal voor watertoevoer en riolering zorgen."

Er is geen kraan in de molen en buiten staat een grote poepdoos. De molenaar had nog wel voor een goede schoorsteen gezorgd. Het buitenlager van de as van het waterrad heeft zijn beste tijd gehad en de molentak is behoorlijk dichtgeslibd.

Geen enkele muur en geen enkele vloer van de molen is recht, maar toch heeft dat ook zijn charme. Niet alleen de schuur, maar ook de molen uit de 16de eeuw is grotendeels opgetrokken uit vakwerk. Alleen is alles van de molen op zijn Duits behoorlijk dichtgepoetst. Ik vraag de eigenaar waar de verdeelsluis is zodat de gedeeltelijk opgelegde molenbeek gevoed kan worden. "Oh, dat is een leuke vraag," zegt hij, "wacht even, ik trek even mijn laarzen aan. Het is niet echt een sluis maar een stuw aan het begin van de molentak."

Dwars door zompige weilanden die niet bij de molen behoren, lopen wij naar het begin van de molentak. Daar ontdekken we – tot de grote schrik van de eigenaar – dat de hele stuw door het hoge water is weggeslagen, na flinke stortbuien van twee weken geleden. Een grote stapel stenen verspert de doorgang. Het enige water dat nu over het rad driipt, is afkomstig van een klein zijbeekje dat halverwege de molentak afwakt. In de omgeving van Stipshausen was veel wateroverlast. In Herrstein, een dorp van een vakwerkdorpje zo'n 10 kilometer daarvandaan, was de noodtoestand uitgeroepen. Kortom, er moet heel veel gedaan worden in en rond de molen.

De ravage bij de stuw doet mij ook realiseren,

dat ik er bij dit soort onverwachte gebeurtenissen er helemaal alleen voor zal staan, ook al zal ik bij de restauratie van al mijn molenaarsvrienden de toegezegde hulp krijgen. Wat wel weer heel positief is: Herrstein is een centrum geworden voor vakwerkrestauraties met heel boeiende cursussen en adviezen op dat terrein. Maar wat doe je met een gerestaureerde molen? Het toerisme is sterk op zijn retour. Het is daar toch al veel minder toeristisch dan in Zuid-Limburg waar ik nu woon.

Zondag 17 juni 2018

Rond Stipshausen zijn veel watermolens, doorgaans grote gebouwencomplexen in stille dalen. Een groot molenrestaurant aan de Idarbach is definitief gesloten, evenals een imposant molenhotel: de Historische Schloss Mühle bij Horbruch. "Het spijt me mevrouw, u

kunt de molen niet bezoeken.

Wij zijn bezig de boel hier te verkopen." Het ziet er een beetje triest uit. Later hoor ik, dat de eigenaresse van het hotel recentelijk bij een auto-ongeval om het leven is gekomen. Haar drie dochters – waarvan ik er eentje spreek – hebben geen zin het hotel voort te zetten. Wel kan ik op een informatiebord lezen, dat

het banrecht in de 12de eeuw is ontstaan. Frederik Barbarossa riep dit adellijke recht in 1158 in het leven, een aardigheidje dat ik nog niet wist.

De Historische Ölmühle van Morbach is heel boeiend met een oliepers, waarvan het mechanisme nog het meest op een ijzeren wijnpers lijkt. De voorzitter van de molenvereniging, Herr Hans Jung, zet de molen speciaal voor mij in bedrijf. Na een geanimeerd gesprek en een boeiende rondleiding, vraag ik naar het gastenboek. "Wat jammer, wij hadden vroeger een gastenboek. Omdat de laatste tijd zo weinig mensen de molen komen bezoeken, hebben wij het gastenboek afgeschaft." Toen pas vielen mij de enorme spinnenwebben op die rond geëxposeerde objecten in de molen hangen. Het is nog steeds een grote droom van me een eigen watermolen. De watermolen van Stipshausen is een juweeltje. Ik zal waarschijnlijk zelden zo'n kans krijgen om zo'n molen te kunnen kopen. Maar een beetje leven in de brouwerij door bezoekers op de molen, is wel zo leuk.

Vakwerk grondig dichtgepoetst

Schipmolen in Oostenrijk

DOOR: HERO BRUINSMA

Als MIO van molen Hazewind in Gieter en lezer van de Gildebrief heb ik jullie oproep voor vakantiefoto's gezien. Nu heb ik samen met mijn vrouw de afgelopen weken in Oostenrijk langs de rivier de Mur gefietst (de Murradweg) en daarbij zijn wij een speciale molen tegen gekomen.

In het Dorpje Mureck ligt in de Mur een drijvende watermolen met de mooie naam Bartholomäus Lorber. In het Duits noemt men dit een Schiffsmühle. Van dit type watermolen lagen er in het verleden een honderd stuks in de Mur om optimaal gebruik te kunnen maken van de waterkracht. De schipmolen van Mureck is een replica van de molen die hier vroeger ook gelegen heeft en is in 1997 gebouwd op de wijze zoals men dat origineel deed. De molen bestaat eigenlijk uit twee

schepen. Het hoofdschip ziet er uit als een woonboot en hier zit alle techniek in. Naast het hoofdschip zit het waterrad dat nog het meeste weg heeft van het rad zoals we dat kennen van oude stoomboten op de Mississippi. Het rad zit aan de andere zijde vast aan een tweede (kleiner) schip. Dit geheel drijft op

de Mur en wordt met stevige kabels op zijn plaats gehouden. Geheel zonder gevaar is een dergelijk drijvende molen niet. Sinds de bouw is de molen al 4 keer gezonken: driemaal door overstromingen en eenmaal door vorstschade. Om de molen beter tegen dit natuurgeweld te beschermen heeft het hoofdschip tegenwoordig een stalen mantel.

Het schilderij dat Piet Mondriaan in 1904 van de Molen van Jetten maakte

WORD MOLENAAR

De foto's op het omslag zijn gemaakt op de "Molen van Jetten" in Uden. De molen is gebouwd in 1811. Geschilderd in 1904 door Piet Mondriaan. Een paar honderd meter verzet rond 1918. Op de oude foto (omstreeks 1939) staat op het balkon Molenaar Gerrit Jetten en onder staat Molenaar Jo Zondag (molenaar uit Erp). Dhr Jetten gaf aan, dat dit op een zondag moet zijn omdat ze op de foto hun zondagse pak aan hebben. Omdat de molen nog oud hollands opgehekt is moet het net voor de oorlog zijn. Want iets later zijn van Busselneuzen aangebracht. Deze zijn in 1971 bij "restauratie" weer verdwenen. Op de nieuwe foto (gemaakt door Joyce van Kessel) staan de huidige molenaars Patrick en Linda van Kessel. Patrick en Linda zijn al ruim 13 jaar actief op de molen. Ze hebben de molen weer terug laten brengen in de originele kleuren. (dit was in 1971 ook aangepast). En ze malen met deze molen volop Gerstemout voor Zuidam Distillers die er ambachtelijk Whisky en Genever van maken. Deze whisky's heten dan ook toepasselijk "Millstone".

Patrick van Kessel

Heb je ook dergelijke oude en nieuwe foto's van je molen? Als je ze naar de redactie stuurt met de bijhorende tekst voor Word Molenaar (of daar de gegevens voor aanlevert) dan kunnen die zomaar een keer het omslag van een volgende Gildebrief sieren!

De redactie

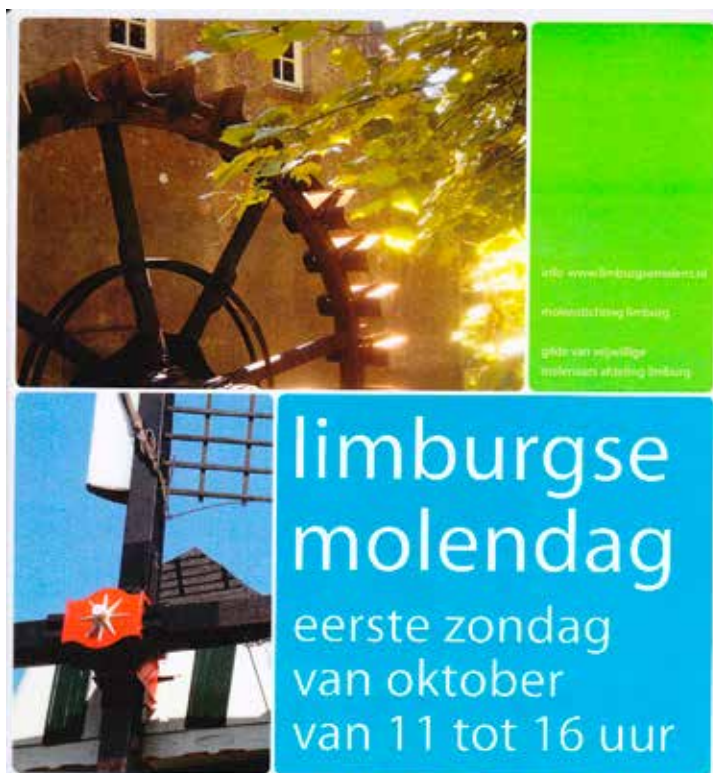
Van Fred en Willeke Oudejans van Bovenmolen-G kregen wij een antwoord op de oproep in de "Word Molenaar!" van vorige Gildebrief; zij denken dat het Willem Borst is op de molen van de Wogmeer.

Limburgse Molendag op zondag 7 oktober

Dit is een jaarlijks gebeuren dat georganiseerd wordt door de Molenstichting Limburg in samenwerking met het Gilde van Vrijwillige Molenaars afdeling Limburg. De meeste molens zijn geopend vanaf 11.00 uur tot 16.00 uur. In en rond de molen zijn er ook tentoonstellingen, bijzondere demonstraties en muzikale optredens. Op www.limburgsemolens.nl vindt u het uitgebreide programma en de deelnemende molens.

Frans Verstappen

©2018 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevens-verwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Geef een eigen draai aan de molen!

Word molenaar!

